

רשימות

בפרשת השבוע

שביעי של פסח

קריעת ים סוף

בזמנים גורליים כאלה לעם ישראל, בזמן שהוא נהיה לעם, ולפני ההליכה במדבר בארץ לא זרועה, היה צורך שהאמונה בבורא עולם תהיה איתנה וחזקה ללא פקפוקים, לכן היה צורך לבני ישראל לראות את ניסי ה' בחוש ממש כדי לחזק ביותר את אמונתם, ולכן ראו את ניסי ה' גם במצרים וגם על הים, וכל זאת כדי לחזק את האמונה בה', בצורה חזקה ומוחשית, לקראת הנסיונות שיבואו עליהם.

כן יש להסביר את מאמר רבן גמליאל, המובא בסדר ההגדה של פסח, "בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים", שיפעיל את כח הדמיון שלו כמה שיכול, כדי שיוכל לראות את עצמו יוצא ממצרים, שגם ראה זו הגם שהיא בדמיון, מחזקת את האמונה בה'. [וכן טוב בכל עניני התורה לדמיין איך נראה הדבר בפועל, דוגמא לדבר שכך עושים מצינו בדיון איסור הלנת הנסקלין על העץ בחומש דברים (כא כג) "כי קללת אלוקים תלוי" ופירש רש"י "זלזולו של מלך הוא, שאדם עשוי בדמות דיוקנו, (בצלם אלוקים ברא אותו, בראשית א כז), שכיון שדמיין את מראה ה', ממילא יוצא זלזול להשאיר את הנתלה על העץ].

בענין זה מובא במכילתא דרבי ישמעאל [על הפסוק זה אלי ואנוהו] "שראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל הנביא וכל שאר הנביאים", וצריך ביאור מדוע המכילתא מזכיר במפורש דוקא את יחזקאל הנביא, יותר משאר הנביאים? אפשר להסביר זאת על פי המפרשים [רש"י והמצודה] המסבירים שהנביא יחזקאל מכונה בספרו בשם "בן אדם" ותו לא, כדי שלא יתגאה, בזה שניתנה לו הנבואה של מעשה מרכבה, לפי דברים אלו אפשר להסביר גם אצלינו שאפילו יחזקאל הנביא שהיה בדרגה כזאת שניתנה לו נבואת מעשה מרכבה, והיה לו ידיעות גדולות באמיתות ובגדולת ה', אבל את הראיה הפשוטה בעיניים לא היה לו, ובזה היתה השפחה על הים יותר גדולה ממנו, ולכן הוזכר דוקא הנביא יחזקאל.

לפי דברים אלו אפשר להסביר מדוע חג שביעי של פסח, הוא חלק מחג הפסח, ולא רגל בפני עצמו כמו בחג הסוכות ששמיני עצרת הוא רגל בפני עצמו, והוא כיון שהמכנה המשותף של כל הניסים האלו הוא ניסים של ראיית ה' בחוש, גם במצרים וגם על הים, וזהו הענין של אמונה בחוש, שבני ישראל ראו ניסים גלויים, הן כלפי המצריים והן בהצלתם שלהם, כמו שהבאנו, ולכן הוא נחשב לרגל אחת.

דבר זה כמעט מפורש בפסוק אצלינו בפרשה [שמות י"ד ל"א] "וירא ישראל את היד הגדולה אשר עשה ה' במצרים ויראו העם את ה'" וממילא הפסוק ממשיך "ויאמינו בה" ובמשה עבדו", שאחרי שראו את היד הגדולה של הקב"ה, אז באה האמונה בה' ובמשה עבדו, וכמו שכתבנו, וראיית הדבר בעיניים, היא הרבה יותר חזקה ומוחשית, מאשר אם היו נאמרים להם הדברים, או שקראו על כך בספר.

את הענין של ראייה בחוש שממנו האדם מושפע באופן חזק ביותר, מצינו גם בגמרא שבת [ל:]: המביאה דוגמאות שמותר לענות לכסיל בדברי תורה, מהפסוק במשלי [כ"ו, ד'] "ענה כסיל כאולתו", וכך אומרת שם הגמרא "כי הא דיתיב רבן גמליאל וקא דריש עתידה אשה שתלד בכל יום, שנאמר "הרה ויולדת יחדיו", ליגלג עליו אותו תלמיד, אמר אין כל חדש תחת השמש, אמר ליה בא ואראך דוגמתן בעולם הזה, נפק אחוי ליה תרנגולת, ותו יתיב רבן גמליאל וקא דריש עתידים אילנות שמוציאין פירות בכל יום, שנאמר "ונשא ענף ועשה פרי", מה ענף בכל יום אף פרי בכל יום, ליגלג עליו אותו תלמיד אמר והכתיב "אין כל חדש תחת השמש", אמר ליה בא ואראך דוגמתם בעולם הזה, נפק אחוי ליה צלף, ותו יתיב רבן גמליאל וקא דריש עתידה ארץ ישראל שתוציא גלוסקאות וכלי מילת שנאמר "יהי פיסת בר בארץ", ליגלג עליו אותו תלמיד ואמר "אין כל חדש תחת השמש", אמר לו בא ואראך דוגמתן בעולם הזה, נפק אחוי ליה כמיהין ופטרויות ואכלי מילת נברא בר קורא" עד כאן דברי הגמרא, מסביר רש"י שרבן גמליאל טרח לענותו כדי להעמיד דברי תורה על מכונן, וקשה על גמרא זו כמה קושיות:

א. מדוע טענת התלמיד היא איוולת [ענה כסיל כאולתו]? הרי הביא ראייה לטענתו מפסוק מפורש ש"אין כל חדש תחת השמש"? ב. מדוע התלמיד היה צריך לשאול שלוש פעמים? ג. מדוע היה צריך רבן גמליאל לטרוח ולצאת מבית המדרש ולהראותו את החפץ, היה מספיק שיאמר לו שיש תרנגולת בחוץ, וכן יש צלף וכמהין, הרי בודאי התלמיד יודע מהי תרנגולת וכולי?

י"ל שהלגלוג הוא האוולת, כמו שכתב שם רש"י, שאמנם השאלה היא טובה, אך צורת השאלה בלגלוג הוא האוולת, והיא תוצאה של חוסר אמונה, ועל זה התשובה הטובה ביותר היא להראות לו בעיניים, בחוש הראייה, כדי להסיר כל ספק, ולחזק את האמונה, לכן טרח רבן גמליאל ויצא מבית המדרש להראות לאותו תלמיד שיראה בחוש את הדבר, ויבין את דרשתו על הפסוק, וכל זאת כדי להסיר ממנו כל פקפוק בענין. [בסידור רבינו שלמה מגרמייזא הסביר ק את המילים בתפילת ימים נוראים "זכר עשה לנפלאותיו", שעשה את התרנגולת וביצתה והיא זכר לנפלאות שיעשה עמנו כמ"ש עתידה שתלד אשה בכל יום, והוסיף שמילים אלו "זכר עשה לנפלאותיו" הם בגימטריה "זו תרנגולת ובציה".]

אמנם התלמיד הקשה שלוש פעמים על דרשתו, כי בתחילה שאל רק על בעלי חיים איך יתכן הדבר, ואחר שהראה לו את התרנגולת, שאל אולי בצומח זה שונה, ואין כל חדש, לכן יצא והראה לו את הצלף, ואחר כך שאל על דומם שנברא בר קורא בא מן הצומח אבל הוא דומם עיין שם ברש"י, ואם כן יוצא לנו שהדרך לחזק את האמונה בה' הוא על ידי ראייה בחוש את יד ה'.

כן רואים גם לקמן לגבי פרנסה מן השמים [שמות ט"ז ל"ב] ברש"י ד"ה לדרתיכם, "שמעו לא נאמר אלא ראו, בזה נתפרנסו אבותיכם, הרבה שלוחין יש לו למקום להכין מזון ליראיו", גם שם רואים את הנקודה שרק אחרי שיבא דור ויראו את המן בעיניים שלהם, רק אז תכנס בהם האמונה שפרנסה היא מן השמים, ולא די בזה שיאמר להם שהיה פעם מן שירד מן השמים, שכך זה הרבה יותר מוחשי.

כן גם בחינוך הבנים והתלמידים כדאי תמיד להביא את החפץ המדובר להראותו לתלמיד, שבדרך זו נכנס לתוך ראשו ומבינו טוב יותר וממילא אינו שוכחו במהרה.

כעין זה אפשר להסביר את המילים המובאות בסדר הגדה של פסח, "בעבור זה לא אמרתי אלא בשעה שיש מצה ומחר מונחים לפניך", שכיון שמונחים לפניו יכול במקל לחשוב על עניינים אלו של המחר והפסח, ובכך לקיים את מאמר חז"ל [פסחים קטז:]: בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים.

כן מצינו גם בספר הנוזרי לרבי יהודה הלוי [ד' תתל"ה- תתק"א, מאמר א' אות כ"ה] השואל מדוע בדיברה הראשונה של עשרת הדברות שהיא מצוות האמונה בה' יתברך, לא נאמר שהוא בורא עולם ועשה את השמים ואת הארץ, ורק נאמר [שמות כ ב'] 'אשר הוצאתיך מארץ מצרים'? ומתרץ כיון שענין יציאת מצרים יגרום ביתר שאת לקבוע האמונה בלב האדם, כיון שדבר זה ראוהו בעיניהם.

מתוך הספר רשימות בפרשת השבוע לרב הופנר

הערות והארות על הכתוב כאן יתקבלו ברצון במייל שכתובות

haseforim@gmail.com